

УДК 346.2

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.06.1.83>

КОНЦЕПЦІЯ АДАПТИВНОЇ ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

Цьомра В.Ю.,

*доктор філософії в галузі права,
старший викладач кафедри державно-правових і гуманітарних наук ННГІ
Таврійського національного університету
ім. В.І. Вернадського
ORCID: 0000-0003-2331-9084*

Цьомра В.Ю. Концепція адаптивної правосуб'єктності юридичних осіб.

Стаття присвячена дослідженню концепції адаптивної правосуб'єктності юридичних осіб як нової теоретико-правової парадигми, що відображає сучасні тенденції розвитку правової системи та суспільних відносин. Традиційне розуміння правосуб'єктності, засноване на статичному поєднанні правоздатності та дієздатності, тривалий час залишалося загальновизнаним і домінуючим у вітчизняній та зарубіжній доктрині. Проте динаміка суспільного розвитку, воєнний стан, цифровізація, глобальні виклики та нестабільність соціально-правового середовища обумовили необхідність переосмислення функціональної природи правосуб'єктності юридичних осіб.

У статті обґрунтовується, що правосуб'єктність сучасної юридичної особи є не лише юридично закріпленою конструкцією, а й здатністю суб'єкта адаптуватися до мінливих обставин шляхом варіативної реалізації своїх прав і обов'язків. Визначено, що адаптивна правосуб'єктність передбачає можливість тимчасової зміни обсягу та характеру правових можливостей залежно від правового режиму, соціальних умов, зовнішніх ризиків, технологічних факторів і ступеня автономності внутрішніх процесів юридичної особи. У цьому контексті юридична особа розглядається як складна соціально-правова система, здатна до правової саморегуляції, інституційної трансформації та цифрової участі в правовідносинах.

Аналізується історична еволюція уявлень про правосуб'єктність від теорії фікції та органічного підходу до сучасних концепцій функціональної та інституційної суб'єктності. Висвітлено вплив міждисциплінарних підходів, зокрема теорії складних адаптивних систем, на формування сучасного погляду на юридичну особу як носія варіативної суб'єктності. Особливу увагу приділено цифровій природі суб'єктності, що проявляється у здатності юридичних осіб реалізовувати свої права через цифрові інструменти, електронні реєстри, електронний підпис і дистанційні механізми волевиявлення.

У роботі наводяться ключові ознаки адаптивної правосуб'єктності: гнучкість правового статусу, залежність прояву суб'єктності від ситуаційного контексту, здатність до функціональної перебудови та цифрової автономності. Підкреслюється, що запропонована концепція спрямована на досягнення балансу між правовою визначеністю та необхідністю оперативного реагування на кризові чи інноваційні умови.

Зроблено висновок, що концепція адаптивної правосуб'єктності має потенціал стати методологічною базою для модернізації правового регулювання діяльності юридичних осіб, зокрема в умовах воєнного стану, надзвичайних ситуацій і цифрової трансформації. Перспективами подальших досліджень є розроблення галузевих моделей адаптивної суб'єктності, уточнення механізмів її нормативного забезпечення та формування інструментів практичного застосування у сфері корпоративного, адміністративного та цифрового права.

Ключові слова: правосуб'єктність, юридична особа, адаптивність, правовий статус, цифрова ідентичність, правоздатність, дієздатність, правова система, динамічна модель.

Tsomra V.Y. The concept of adaptive legal personality of legal entities.

The article is devoted to the study of the concept of adaptive legal personality of legal entities as a new theoretical and legal paradigm that reflects modern trends in the development of the legal system and social relations. The traditional understanding of legal personality, based on a static combination of legal capacity and capacity to act, has long remained generally recognized and dominant in domestic and foreign doctrine. However, the dynamics of social development, martial law, digitalization, global challenges and the instability of the socio-legal environment have necessitated a rethinking of the functional nature of the legal personality of legal entities.

The article argues that the legal personality of a modern legal entity is not only a legally enshrined construct, but also the ability of the subject to adapt to changing circumstances through the variable

implementation of its rights and obligations. It is determined that adaptive legal personality implies the possibility of temporary changes in the scope and nature of legal opportunities depending on the legal regime, social conditions, external risks, technological factors and the degree of autonomy of the internal processes of a legal entity. In this context, a legal entity is considered as a complex socio-legal system capable of legal self-regulation, institutional transformation and digital participation in legal relations.

The historical evolution of ideas about legal personality from the theory of fiction and the organic approach to modern concepts of functional and institutional subjectivity is analyzed. The influence of interdisciplinary approaches, in particular the theory of complex adaptive systems, on the formation of a modern view of a legal entity as a carrier of variable subjectivity is highlighted. Particular attention is paid to the digital nature of subjectivity, which is manifested in the ability of legal entities to exercise their rights through digital tools, electronic registers, electronic signature and remote mechanisms of will expression.

The paper presents key features of adaptive legal personality: flexibility of legal status, dependence of the manifestation of subjectivity on the situational context, ability to functional restructuring and digital autonomy. It is emphasized that the proposed concept is aimed at achieving a balance between legal certainty and the need for a prompt response to crisis or innovative conditions.

It is concluded that the concept of adaptive legal personality has the potential to become a methodological basis for the modernization of legal regulation of the activities of legal entities, in particular in conditions of martial law, emergencies and digital transformation. Prospects for further research are the development of industry models of adaptive subjectivity, clarification of mechanisms for its regulatory support and the formation of tools for practical application in the field of corporate, administrative and digital law.

Key words: legal personality, legal entity, adaptability, legal status, digital identity, legal capacity, capacity, legal system, dynamic model.

Постановка проблеми. Такі основні категорії, як правосуб'єктність і правовий статус, є важливими в системі правових координат, оскільки вони забезпечують участь суб'єктів у правовідносинах і відображають їхню взаємодію з правовим середовищем. Хоча ці поняття пов'язані, вони не є тотожними: правовий статус визначає сукупність прав, обов'язків і гарантій суб'єкта у певній сфері, тоді як правосуб'єктність визначає чи може він в принципі бути учасником правових відносин. З цієї точки зору правосуб'єктність – це постійно змінюване явище, яке проявляється у здатності до правової взаємодії суб'єкта з реальністю, яка його оточує, а правовий статус – це інституціоналізована проекція правосуб'єктності в конкретному правопорядку. В даному контексті доцільно розглядати правосуб'єктність як динамічну категорію, адже в статичному становищі її вивчення становить виключно академічний інтерес.

Сучасні глобальні проблеми, такі як війна, надзвичайні правові режими, епідемії чи пандемії, швидкоплинна цифровізація та інституційна невизначеність, вимагають нових методів аналізу класичних правових конструкцій, особливо тих, що пов'язані із суб'єктами, відмінними від фізичних осіб та їх правосуб'єктністю, а також потенційною можливістю окремих явищ та утворень набути ознак суб'єктності. У таких умовах постає проблема не лише збереження категорії правосуб'єктності юридичних осіб, але й адаптації їх до змінного соціально-правового контексту. Необхідно переосмислити саму природу правосуб'єктності як категорії, здатної реагувати на зовнішні виклики, оскільки правові моделі потребують гнучкості, варіативності та функціональної трансформації.

У цьому контексті з'являється ідея адаптивної правосуб'єктності. Це концепція, яка допускає здатність юридичних осіб змінюватися та адаптуватися до правової участі залежно від зовнішніх обставин, правового режиму, інституційних обмежень або спеціального статусу. Такий підхід не тільки дозволяє правовому регулюванню працювати в умовах нестабільності, але й забезпечує правильний баланс між гнучкістю та правовою визначеністю.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю пошуку нових теоретико-правових моделей, здатних забезпечити стабільність правового порядку в умовах змін, а також формування інструментів правового реагування на надзвичайні обставини, не вдаючись до повного нівелювання суб'єктності юридичних осіб.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання правосуб'єктності юридичних осіб і сьогодні залишається одним із найбільш дискусійних у вітчизняній та зарубіжній правовій науці. У працях Т. Нечитайла, О. Артикуленко, К. Кацюби та І. Сядристої правосуб'єктність здебільшого розглядається крізь призму цивільно-правових конструкцій, як сукупність правоздатності та дієздатності, що визначається законом або установчими документами. Такий підхід акцентує увагу на стабільності правового статусу, проте залишає поза увагою його здатність до трансформації в

умовах суспільних змін. У свою чергу, А. Апаров і О. Дашковська пропонують ширший, теоретико-правовий підхід, розглядаючи правосуб'єктність як результат організаційної взаємодії суб'єктів права, що дає змогу трактувати її динамічно, у взаємозв'язку з правовим середовищем

У сучасних зарубіжних дослідженнях відбувається поступовий перехід від статичного до адаптивного бачення суб'єктності. Так, Д.М. Катс аналізує правові системи як складні адаптивні системи, у яких норми еволюціонують у відповідь на зміни середовища, а М. Савіч вводить поняття функціональної правоздатності, підкреслюючи гнучкість юридичних осіб у правовій мережі. Подібні ідеї підтримують і інші європейські та американські науковці, які доводять, що компанії та автономні системи мають здатність адаптувати свій правовий статус відповідно до рівня технологічної автономії. Ці концепції формують основу сучасного розуміння правосуб'єктності як здатності до саморегуляції та гнучкого правового реагування

Українська наука також поступово інтегрує поняття адаптивності у правовий дискурс. Л. Тішко та О. Єрьоменко розглядають адаптацію як ключову властивість соціальних систем, що забезпечує рівновагу між суб'єктом і середовищем, а отже, має безпосереднє значення і для правових суб'єктів. Таким чином, сучасна доктрина рухається від уявлення про правосуб'єктність як фіксований юридичний статус до її розуміння як динамічного, адаптивного феномену, що здатний реагувати на виклики цифровізації, глобалізації та правової нестабільності.

Метою статті є обґрунтування теоретичних засад концепції адаптивної правосуб'єктності та дослідження практичних аспектів її застосування в умовах правової трансформації.

Методологічну базу дослідження становлять загальнонаукові методи (аналіз, синтез, індукція, дедукція), спеціально-юридичні (системний підхід, формально-логічний, порівняльно-правовий аналіз) та міждисциплінарні підходи (соціально-правовий, функціональний, контекстуальний аналіз).

Виклад основного матеріалу. У сучасному світі, де технології, такі як штучний інтелект, автономні системи та цифрова трансформація, стрімко змінюють соціальні та економічні відносини, традиційна концепція правосуб'єктності – як статичної здатності суб'єктів виступати учасниками правовідносин – стає недостатньою. Окрім того, в сучасних умовах – воєнного стану, надзвичайних ситуацій, кризових чи нестабільних соціально-правових контекстів – виникає потреба в більш гнучкому розумінні правосуб'єктності. У традиційній доктрині правосуб'єктність юридичних осіб розглядається як сукупність їх правоздатності та дієздатності, що, як правило, встановлюються законом або установчими документами та залишаються незмінними протягом існування суб'єкта. Такий підхід виходить із презумпції стабільності правопорядку і правового статусу юридичних осіб. Цей підхід не зовсім відображає реальний внутрішній зміст такого складного правового явища як «правосуб'єктність». Технічне поєднання внутрішніх складників правосуб'єктності не робить його повноцінним явищем. Традиційна правосуб'єктність є фіксованою (для фізичних чи юридичних осіб), але в умовах розвитку автономних систем потрібна адаптивна модель, де статус може надаватися частково або тимчасово залежно від рівня автономії [1, с. 136-137].

Враховуючи часті зміни законодавства, нестабільність суспільних відносин, а також різноманітні зовнішні фактори, на які окремо визначений суб'єкт немає значного впливу, вивчення конструкції правосуб'єктності юридичної особи потребує відходу від розуміння їх статичного становища та дослідження даних інститутів саме як динамічних явищ. Тому адаптивна правосуб'єктність пропонує динамічну модель, де правовий статус суб'єкта може змінюватися залежно від контексту, рівня автономії чи зовнішніх факторів, забезпечуючи гнучкість і ефективність правового регулювання. Враховуючи реалії останніх років у світі в цілому (пандемії та значні обмеження у зв'язку з цим) та в Україні зокрема (введення воєнного стану у зв'язку із веденням неоголошеної війни зі сторони російської федерації), ця концепція є особливо актуальною та перспективною з точки зору наукових досліджень та подальших практичних застосувань. Починаючи з 2022 року правова реальність України зазнала значних трансформацій, більшість з яких були реалізовані як вимушений захід у відповідь на надзвичайні обставини воєнного стану. Особливо цей процес зачепив саме юридичних осіб та їх здатність здійснювати діяльність в умовах нової реальності.

В традиційному розумінні правосуб'єктність визначається як передбачена нормами права здатність бути учасником правовідносин, тобто носієм дозволених прав та обов'язків, та яка складається з правоздатності, дієздатності та деліктоздатності [2, с. 172]. При цьому, в українській правовій науці помилково панує судження, що юридична особа ті її правосуб'єктність є виключно або переважно цивільно-правовими інститутами, а саме сам термін «правосуб'єктність юридичної особи» в загальнотеоретичному його розумінні штучно підміняється поняттям «цивільна правосуб'єктність» [3, с. 238; 4, с. 303; 5, с. 164], але подальші дослідження явно виходять за рамки саме цивільного права та тяжіють до міжгалузевих або теоретичних досліджень.

Правосуб'єктність юридичної особи – це сукупність індивідуальних ознак, які дозволяють виділити та індивідуалізувати конкретну юридичну особу серед інших суб'єктів права. Вона закрі-

плює правовий зв'язок між юридичною особою та зовнішнім світом, визначаючи її місце та роль у правовій системі. Правосуб'єктність постає реальним правовим змістом юридичної особи, яка за своєю суттю є пустою правовою конструкцією. Лише реальна здатність бути учасником широкого кола суспільних відносин, а не лише правових, дозволяє «оживити» юридичну особу. Малкольм Шоу зазначає, що правосуб'єктність має вирішальне значення, а без неї установи та організації не можуть функціонувати, оскільки вони повинні мати можливість підтримувати та забезпечувати виконання вимог [6, с. 142].

Історично правосуб'єктність еволюціонувала від обмеженої (наприклад, для рабів у давньому праві) до більш універсальної. Історичний розвиток поняття правосуб'єктності демонструє поступовий перехід від статичної моделі, де статус суб'єкта є фіксованим і жорстко прив'язаним до певних категорій (наприклад, вільних людей чи юридичних осіб), до динамічної, де правосуб'єктність стає адаптивною, залежною від контексту, рівня автономії та соціально-економічних потреб. Проте, як вказують останні дослідження у цій сфері, правосуб'єктність юридичної особи не є абсолютно універсальною та має свої межі. Універсальність юридичної особи забезпечується її правосуб'єктністю, майновою відокремленістю та організаційною єдністю, які дозволяють адаптуватися до різних правових режимів. Але в галузях, таких як конституційне, сімейне чи кримінальне право, правосуб'єктність юридичних осіб дуже обмежена через те, що ці відносини переважно стосуються фізичних осіб або публічних інтересів. Наприклад, юридичні особи в Україні не несуть прямої відповідальності, а лише підпадають під кримінальні заходи. Це підкреслює їхню обмежену універсальність як в загальнотеоретичному, так і галузевому вимірах.

З промисловою революцією та розвитком капіталізму (XIX ст.) правосуб'єктність стала універсальною для людей (від народження до смерті) і розширилася на корпорації, відокремлюючи їх від членів для обмеження відповідальності та полегшення торгівлі. Це закріпило «кластерну концепцію»: правосуб'єктність як набір прав і обов'язків, а не єдина риса. Наприклад, визнання компаній юридичними особами в США та Європі дозволило їм укладати контракти, володіти майном і судитися. Однак модель залишалася статичною: статус фіксувався законодавчо, без адаптації до змін [7, с. 4].

Правосуб'єктність юридичної особи – одна з найдавніших та найскладніших категорій юридичної науки, навколо якої у різні історичні періоди формувалися численні теоретичні підходи. Їхній аналіз дозволяє краще зрозуміти, як від статичної інституційної розуміння правосуб'єктності сучасна наука переходить до динамічних моделей – зокрема, до концепції адаптивної правосуб'єктності.

Для того, щоб більш детально розібратись з питанням виникнення та еволюції категорій «юридична особа» та «правосуб'єктність», необхідно проаналізувати саме історичні віхи їх виникнення та подальшого розвитку. Так, історично першою теорією, яка намагалась пояснити суть таких складних правових явищ, була теорія фікції. Зародившись ще у римському праві (особливо в працях Ульпіана), ця теорія, пізніше розвинена Савіньї, вважала юридичну особу штучним утворенням, створеним за правовою фікцією. Згідно з нею, юридична особа існує лише тому, що закон дозволяє її уявляти як суб'єкта права [8, с. 438]. Такий підхід передбачає повну залежність обсягу правосуб'єктності від державної волі – він не залишає простору для адаптивності, оскільки будь-яка зміна повинна бути санкціонована правовою нормою.

Починаючи з XIX століття (Отто Гірке), юридична особа стала розглядатися як реальний соціальний організм, що має власну волю, відмінну від волі її членів, правоздатність якої реалізується через дії її органів управління [9, с. 3]. Такий підхід визнає суб'єктність юридичної особи як «природну», а не штучну, однак водночас і надмірно стабілізує її. Адаптивність у межах цієї теорії можлива лише еволюційно – через організаційні зміни, а не через правовий режим.

На думку прихильників теорії інтересу, юридична особа визнається суб'єктом лише тоді, коли це відповідає публічному або приватному інтересу. Згідно з цією теорією, правосуб'єктність не є самодостатньою, а обумовлюється доцільністю [10, с. 15]. Саме цей підхід найперше відкриває двері до динамічного розуміння – інтереси змінюються, отже, змінюється й обсяг правосуб'єктності. Проте цей напрям зазнавав критики за суб'єктивізм у визначенні інтересу.

В основі інституційної теорії юридичної особи лежить ідея про правовий інститут, що виникає внаслідок організації, яка визнається законом [11, с. 22]. Такий підхід створює передумови для розуміння правосуб'єктності як гнучкої конструкції, залежної від нормативних рамок, в межах яких діє інституція. Зміна режиму стимулює зміну інституційної форми, що, в свою чергу, сприяє чи спричиняє зміні прояву суб'єктності.

Якщо ж проаналізувати розвиток наукових теорій та поглядів на правову сутність юридичної особи та її правосуб'єктності, то можемо зауважити неабиякий прояв адаптивності: теорії та погляди виникали та змінювались залежно від історичного періоду та рівня розвитку правових поглядів.

Адаптивність – стійка властивість особистості, що характеризує її здатність до внутрішніх (внутрішньоособистісних) і зовнішніх (поведінкових) перетворень, спрямованих на забезпечення або

відновлення рівноважних взаємин особистості з макро- та мікросоціальним середовищем. У загальному визначенні, адаптивність – це складний та багатовимірний процес – результат пристосування до дійсності. Наслідки відсутності адаптивних характеристик особи можуть бути вкрай різкими як для неї, так і для суспільства в цілому. Сьогоднішній світ стрімко рухається у бік більш відкритого та глобалізованого суспільства, вимагаючи від учасників суспільних відносин безперервного розвитку [12, с. 59-60]. Тому адаптивність розглядається не як щось надзвичайне, а як необхідна характеристика будь-якої особи, яка хоче встигати за суспільним розвитком. О. Єрьоменко розглядає адаптацію як «тенденцію до встановлення рівноваги між індивідом і середовищем за умови, що індивід (як активна підсистема) не руйнується, а визначені параметри його функціонування підтримуються [13, с. 214-215].

Адаптивність у праві розглядається як частина складних систем, де норми еволюціонують у відповідь на зміни або обставини. Правові інститути постійно еволюціонують через динамічну взаємодію їх учасників (суддів, законодавців, юристів), соціальних умов і норм. Зміни в праві не є лінійними, а нагадують самоорганізовану поведінку складних систем – аналогічно до біологічної еволюції, хімічної самоорганізації чи економічного ринку. Юридичні норми та прецеденти виникають не лише зверху (через законодавця), а й «знизу» – через дії судів, адвокатів, учасників ринку, що формують нові звички, логіку застосування норм [14, с. 5-6]. Проте правові системи сучасності не є надто схильні до швидких та рішучих змін. Деколи здається, що правові системи функціонують так, ніби їхнє основне завдання полягає у сприянні стійкості та надійності самої системи, а подекуди і опору до будь-яких змін [15, с. 8].

Якщо правова система – це адаптивна структура, то правосуб'єктність юридичних осіб має розглядатися не як фіксований статус, а як змінна здатність функціонувати у правовій мережі. Як у складній системі, суб'єктність може розширюватися, звужуватися або змінювати форму залежно від правового середовища, соціального тиску, технологій тощо.

М. Савіч зазначає про існування «функціональної правоздатності» юридичної особи, яку він розглядає як здатність, характерну лише юридичним особам і нікому іншому. Загальна правоздатність ж будь-якого суб'єкта права визначає характер та обсяг його правосуб'єктності. Це означає, що суб'єкт, як особлива особа, активно бере участь у правовідносинах, виступаючи в цих відносинах як носій прав та обов'язків [16, с. 47]. Сам термін «функціональна» дозволяє характеризувати як правоздатність, так і правосуб'єктність в цілому, як практичну, корисну та таку, що здатна пристосовуватись до виконання необхідних функцій.

Адаптивна правосуб'єктність юридичних осіб – це здатність суб'єкта права пристосовуватись до швидкозмінних обставин, які його оточують, зокрема змінювати обсяг своєї правоздатності та дієздатності залежно від зовнішніх умов, правового режиму або функціонального призначення. Така здатність може бути як інституційно передбаченою (наприклад, спеціальний статус в умовах війни, ліквідаційна процедура, публічне регулювання окремих секторів), так і фактично обумовленою (наприклад, неможливістю реалізації повного обсягу прав у зв'язку з окупацією, блокуванням або технологічними бар'єрами).

Реалії сьогодення, в яких з лютого 2022 року проживає українське суспільство, змушують активніше говорити про адаптивність, як ключову ознаку суб'єктів суспільних відносин в цілому, та правовідносин зокрема. Саме тому правосуб'єктність юридичної особи, як особливого учасника правовідносин, постає не просто як статичний набір прав і обов'язків, а самооновлювана модель поведінки, яка змінюється у відповідь на зовнішні «подразнення» з економіки, політики чи технологій. Юридична особа постає перед зовнішнім світом як юридично замкнута система, яка має свою чітку внутрішню організаційну структуру, власний установчий документ з особливим змістом, а також власну волю та особливі механізми її реалізації. Проте, в той же час, вона є доволі відкритою до зовнішніх сигналів: змін на ринку, технологічних проривів чи соціальних норм. Це безпосередньо свідчить про здатність юридичної особи адаптуватись до оточуючих її реалій.

До основних ознак адаптивної правосуб'єктності можемо віднести наступні:

- Здатність юридичної особи функціонувати в умовах змінних правових та фактичних обставин, шляхом тимчасового розширення або звуження кола її прав та обов'язків. Гнучкість проявляється, зокрема, у варіативності форм участі в правовідносинах, зміні організаційно-правових моделей, використанні цифрових інструментів замість фізичної присутності тощо.

- Правосуб'єктність реалізується не ізольовано, а в контексті конкретної ситуації: воєнний стан, окупація, карантин, надзвичайна ситуація, цифрова взаємодія тощо. Це передбачає, що правоздатність і дієздатність юридичної особи можуть тимчасово модифікуватися як у бік звуження (обмеження господарської діяльності, заборона окремих транзакцій), так і в бік розширення (делегування особливих повноважень, спрощення процедур).

- Цифрова ідентичність, яка передбачає, що в умовах цифровізації значна частина правосуб'єктності реалізується через електронні канали (електронний підпис, реєстри, платформи взаємодії тощо), що дозволяє зберігати правосуб'єктність навіть при фізичній відсутності суб'єкта в певній юрисдикції або його обмеженій доступності. Цифрова ідентичність також забезпечує безперервність участі в правовідносинах та зменшує залежність від просторових обмежень.

Адаптивна правосуб'єктність є результатом еволюції права, де юридичні особи стають носіями та реалізаторами адаптаційних механізмів системи через корпоративне управління, делеговану волю, інформаційну відкритість. Таким чином, адаптивна правосуб'єктність є функціональною моделлю, що поєднує інституційну сталість юридичної особи з її здатністю до гнучкого правового реагування. Її розуміння відкриває можливості для побудови нових підходів до правового регулювання як у національному, так і міжнародному вимірах.

Висновки та перспективи. Проведене дослідження дозволяє з впевненістю сказати, що правосуб'єктність юридичних осіб перестає бути статичною правовою конструкцією, зведеною до сукупності правоздатності та дієздатності. У сучасних умовах трансформації правового середовища, цифровізації, воєнного стану й швидкоплинних соціально-економічних процесів вона набуває ознак динамічності та контекстуальності. Адаптивна правосуб'єктність є результатом еволюції правової думки: від фіктивного й інституційного розуміння юридичної особи до її сприйняття як відкритої системи, здатної реагувати на зміни середовища через модифікацію власного статусу.

Адаптивність юридичної особи полягає у її здатності змінювати обсяг і способи реалізації своїх прав та обов'язків залежно від зовнішніх факторів: правового режиму, технологічних умов, цифрової інфраструктури чи надзвичайних обставин. Така здатність виявляється у варіативності організаційних форм, гнучкому використанні цифрових інструментів, тимчасовому розширенні чи звуженні правоздатності, а також у забезпеченні безперервності правового існування через електронну ідентичність. Це дозволяє розглядати юридичну особу не як замкнену структуру, а як активного учасника правової мережі, що здатен до самоорганізації та правової саморегуляції.

Концепція адаптивної правосуб'єктності відкриває нові можливості для розвитку загальнотеоретичної юриспруденції, зокрема у формуванні моделей правового реагування на кризові ситуації, цифрові трансформації та глобальні виклики. Вона поєднує інституційну сталість правосуб'єктності з функціональною гнучкістю, забезпечуючи баланс між правовою визначеністю та ефективністю регулювання. Перспективними напрямками подальших досліджень є вивчення проявів адаптивної правосуб'єктності у публічному та приватному праві, розроблення механізмів її нормативного закріплення, а також аналіз ролі цифрової ідентичності у підтриманні безперервності правосуб'єктності в умовах правової нестабільності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Bayern S., Burri T., MMslein F. Company Law and Autonomous Systems: A Blueprint for Lawyers, Entrepreneurs, and Regulators. *SSRN Electronic Journal*. 2016. URL: <https://doi.org/10.2139/ssrn.2850514> (дата звернення: 30.10.2025).
2. Нечитайло Т., В. Луць. Поняття цивільної правосуб'єктності та її елементів. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2015. №. 39. С. 166–174. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/arvchzu_2015_39_17 (дата звернення: 30.10.2025).
3. Артикуленко О. В. Правосуб'єктність юридичної особи: сучасні виклики та невирішені питання. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 6. С. 238–242. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pgip_2018_6_44 (дата звернення: 30.10.2025).
4. Кацюба К.В. Цивільна правосуб'єктність непідприємницьких товариств. *Проблеми цивільного права та процесу: матеріали науково-практичної конференції*, м.Харків, 25 травня 2018 р. Харків, 2018. С. 303–306.
5. Сядриста І. Цивільна правосуб'єктність фондової біржі. *Вплив інтеграційних тенденцій на розвиток національного права* : матеріали міжнар. науково-практ. конф., м. Одеса, 31 берез. 2023 р. Одеса, 2023. С. 163–165.
6. Shaw M. *International Law*. Cambridge : Cambridge University Press, 2014. 1075 p.
7. Novelli C., Floridi L., Sartor G. AI as Legal Persons: Past, Patterns, and Prospects. *SSRN Electronic Journal*. 2025. С. 1–27. URL: <https://doi.org/10.2139/ssrn.5032265> (дата звернення: 31.10.2025).
8. Ковальчук К. Наукові теорії щодо сутності юридичної особи. *Інноваційний потенціал та правове забезпечення соціально-економічного розвитку України: виклик глобального світу*: матеріали Міжн. наук.-практ. конф, м. Полтава, 18 трав. 2021 р. / Наук. керівник Г. Аванесян. Київ, 2021. С. 436–439.

9. Апаров А.М. Правосуб'єктність юридичної особи: теоретико-правові аспекти формування на етапі утворення. *Академічні візії*. 2024. №29. С. 1-9. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14714981> (дата звернення: 31.10.2025).
10. Танчик О.М. Юридична особа як суб'єкт адміністративного права: проблеми теорії та практики. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2019. Т. 3, № 4. С. 13–18. URL: <https://doi.org/10.32850/sulj.2019.4.3.4> (дата звернення: 01.11.2025).
11. Дашковська О. Юридична особа як суб'єкт правовідносин: загальнотеоретичний підхід. *Порівняльно-аналітичне право*. 2013. № 3-2. С. 21–24. URL: https://pap-journal.in.ua/wp-content/uploads/2020/09/3-2_2013.pdf (дата звернення: 01.11.2025).
12. Тішко Л. Адаптивність суспільства у сучасному світі. *Науково-теоретичний альманах Грані*. 2022. №1. Т. 25. С. 58-63. URL: <https://doi.org/10.15421/17228> (дата звернення: 02.11.2025).
13. Єрьоменко О. Сутність поняття «адаптація» в міждисциплінарному аспекті. *Humanities science current issues*. 2020. Т. 2, № 27. С. 211–218. URL: <https://doi.org/10.24919/2308-4863.2/27.203560> (дата звернення: 02.11.2025).
14. Katz D.M. Perspectives on law and legal institutions as complex adaptive systems: dissertation submitted in partial fulfillment of the requirements for the degree of doctor of philosophy. Michigan, 2011. 164 p. URL: <https://hdl.handle.net/2027.42/89688> (дата звернення: 02.11.2025).
15. Social-Ecological Resilience and Law / ed. by A. Garmestani, C. Allen. Columbia University Press, 2014. P. 416. URL: <https://doi.org/10.7312/garm16058> (дата звернення: 25.10.2025).
16. Savic M. The European Union's Legal Personality in International Law – Character, Structure, and Scope. *Studia Europejskie – Studies in European Affairs*. 2023. Vol. 27, no. 2. P. 45–64. URL: <https://doi.org/10.33067/se.2.2023.3> (дата звернення: 23.10.2025).